

Eduskunnan lakivaliokunta

Kuuleminen 8.11.2018 klo 10.30

Asia: Asia: HE 178/ 2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE SAKON MUUNTORANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMISTÄ KOSKEVAN SÄÄNTELYN MUUTTAMISEKSI

Suomen Asianajajaliitolta (jäljempänä 'Asianajajaliitto') on pyydetty lausuntoa hallituksen esityksestä sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi. Ehdotuksen tarkoituksena on rajoittaa rangaistus- ja sakkomääräyksen käyttöä niin, että rikosasiaa ei voitaisi näissä menettelyissä enää käsitellä, jos henkilölle on rikkomusta edeltävän vuoden aikana tehtyjen tekojen perusteella määrätty jo vähintään kuusi sakkorangaistusta. Rikkomus käsiteltäisiin silloin tuomioistuimessa. Näin toistuvasti sakkorikoksiin syyllistyneille olisi mahdollista tuomita muuntorangaistus, jos sakkoa ei saada perityksi.

Asianajajaliitto vastustaa esitystä.

Pidämme rangaistusjärjestelmän uskottavuutta hyvin tärkeänä arvona. Tilanne, jossa toistuvasti samankaltaisiin sakkorikoksiin syyllistyvät henkilöt jäävät vaille tosiasiallista rangaistusta maksukyvyttömyytensä vuoksi, on luonnollisesti ongelmallinen, vaikka kysymys olisikin vähälukuisesta rikoksenteekijöiden lukumäärästä.

Lainvalmistelussa on ollut käytössä varsin kattavaa oikeuspoliittista tutkimustietoa muuntorangaistuksen kohteena olevista rikoksenteekijöistä ja jo tehtyjen lainsäädäntömuutosten yleis- ja erityisestävästä vaikutuksesta sekä rikollisuustilanteesta yleisemminkin. Muuntorangaistukset kohdistuvat yhteiskunnan huono-osaisiin, päihde- tai mielen-terveysongelmaisiin ja joka tapauksessa täysin maksukyvyttömiin henkilöihin, joiden rikollisuuden taustalla on poikkeuksetta erittäin vaikeita sosiaalisia ongelmia. Vankiloissa muuntorangaistusta kärsivien on todettu olevan terveydentilaltaan poikkeuksellisen heikkokuntoisia.

Asianajajien havainto kentältä on se, että sakon muuntoa pyritään välttämään viimeiseen saakka; varat etsitään vaikka mistä. Muuntorangaistuksen kohteeksi valikoituvat ne, jotka ovat pudonneet kaikkien sosiaalisten ja yhteiskunnallisten verkostojen ulkopuolelle. Heillä ei kertakaikkisesti ole mahdollisuutta suorittaa sakkojaan. On selvää, ettei pelotevaikutus silloin toteudu rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden, lain kieltöjen ja käskyjen noudattamisen sekä yleisen lainkuuliaisuuden kannalta. Tutkimustieto vahvistaa tämän yksiselitteisesti. Toisaalta sen paremmin muuntorangaistuksen käyttöalaa lisänneet kuin rajoittaneetkin toimet eivät ole käytännössä vaikuttaneet tällaisten henkilöiden rikollisuuteen millään tavalla.

Ehdotus koskee sellaista rikollisten erityisryhmää, jossa kriminaali- ja sosiaalipoliittisia toimenpiteitä tulisi tarkastella laajemmassa kuvassa. Rikosoikeusjärjestelmän uskottavuutta tulisi tältä osin rakentaa vankeusrangaistuksen käytön laajentamisen sijasta sitä kautta, että seuraamusten keinovalikoimaa monipuolistettaisiin. Vankeusrangaistukselle käytössä olevien vaihtoehtoisten rangaistusmuotojen lisäksi tuomioistuimilla tulisi olla mahdollisuus määrätä esimerkiksi sopimushoitoseuraamus, jos tuomitun terveydellinen ja sosiaalinen tilanne sitä puoltavat. Tällaista hoitoseuraamusta tulisi erityisesti pyrkiä käyttämään sakonmuunnon vaihtoehtona.

Seuraamustyyppiä koskeneita lainsäädäntöhankkeita valmisteltiin ansiokkaasti vielä edellisellä vuosikymmenellä, mutta poliittinen tahto niiden kehittämiseen valitettavasti hiipui. Sosiaalisen eriarvoistumisen lisääntymiseen puuttuminen ja vaikeasti päihdeongelmaisten henkilöiden saavuttaminen edellyttäisi sitä, että näiden täysin marginaaliin joutuneiden rikoksentekijöiden rikoskierteeseen puututtaisiin tehokkaasti ja moniammatillisesti. Esityksen oikeudenhoidolle synnyttämä lisäkustannus olisi yli kymmenen miljoonaa euroa. Asianajajaliitto katsoo, ettei varoja kohdenneta järkevästi. Rangaistuksen muodossa tapahtuvat kuntouttavat toimet olisivat huomattavasti onnistuneempaa, taloudellisempaa ja pitkäjänteisempää kriminaalipolitiikkaa kuin lyhyet vankilajaksot.

Ehdotus on myös selvästi ristiriidassa viime vuosina tehtyjen sakkomenettelyn soveltamisalan laajentamista koskevien lainsäädäntömuutoksien taustalla olevien tavoitteiden kanssa. Niiden keskeisenä tarkoituksena on ollut hallitusohjelmassakin ilmaistu pyrkimys siihen, että tuomioistuimille mahdollistetaan keskittyminen niiden ydintehtäviin. Tämän mukaisesti alioikeuksista on ollut tarkoitus siirtää aiempaa useammat rikosasiat summaariseen menettelyyn. Käytettävissä olevien tutkimustietojen perusteella kuitenkin jo aiemmat muuntorangaistuksen käyttöalaa kaventaneet uudistukset ovat vaikuttaneet siihen suuntaan, että tuomioistuihin on kaikesta huolimatta alettu ohjata lisää lieviä sakkoasioita. Nyt esitetty ehdotus vahvistaa tätä kehitystä. Erityisesti on huomattava, että tällaisiin juttutyyppeihin liittyy vastaajien elämäntilanteen vuoksi lähes poikkeuksetta prosessuaalisia vaikeuksia haastamisissa ja istuntojen peruuntumisten muodossa. Toisaalta merkittävä osa tuomioistuinkäsittelyyn ehdotuksen myötä siirtyvistä sakkoasioista olisi myös sellaisia, joihin ei edes liittyisi potentiaalista sakon muuntamista.

Helsingissä 7. päivänä marraskuuta 2018

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Tiina Haapa-aho, asianajaja